

Bartłomiej K. Krzych

Uniwersytet Rzeszowski

Polska zawsze wierna? Próba przedstawienia i analizy wybranych elementów z historii tzw. ruchu tradycji katolickiej w Polsce

Streszczenie: Wraz z Soborem Watykańskim II niezaprzeczalnie rozpoczął się kompletnie nowy rozdział w historii Kościoła katolickiego. Długo wyczekiwane reformy, które w znacznej mierze wiązały się z przeobrażeniem ceremonialnych form kultu, przyjęto z ogromną euforią. Szybko się jednak okazało, że – zwłaszcza we Francji – istnieją grupy wierne tradycyjnej doktrynie i obyczajom eklezjalnym. Ich głos sprzeciwu spotkał się z lekceważeniem i dezaprobatą większości hierarchów oraz samej Stolicy Apostolskiej. Napięta sytuacja doprowadziła do rozłamu oraz ogłoszenia motu proprio *Ecclesia Dei* przez Jana Pawła II. Wraz z motu proprio *Summorum Pontificum* Benedykta XVI również w Polsce grupy tzw. tradycji katolickiej zaczęły się dynamicznie rozwijać. Niniejszy tekst jest próbą analizy wybranych wydarzeń, zagadnień i problemów związanych z tym tematem. W swej pracy odniosę się do literatury polskiej oraz zagranicznej, jak też własnej wiedzy i doświadczeń.

Słowa kluczowe: chrześcijaństwo, katolicyzm, msza trydencka, religia w Polsce, tradycja katolicka

Poland Semper Fidelis? Attempt to Present and Analyse Selected Aspects of the History of the so-called Catholic Traditionalist Movement in Poland

Abstract: With the Second Vatican Council undeniably began a completely new chapter in the history of the Catholic Church. The long-awaited reforms, which is largely associated with metamorphosis of ceremonial forms of worship, was received with great euphoria. Quickly it turned out that – especially in France – there are groups loyal to the traditional doctrine and ecclesial customs. Their

voice of opposition met with disdain and disapproval of most of hierarchs and the Holy See itself. The tense situation has led to a split and the announcement of the *motu proprio Ecclesia Dei* by John Paul II. With the *motu proprio Summorum Pontificum*, Pope Benedict XVI in Poland the so-called Catholic Traditionalist Movement began to flourish. This text is an attempt to analyse selected events, issues and problems related to this topic. In this work I will refer to the literature of Polish and foreign, as well as my own knowledge and experience.

Keywords: Christianity, Catholicism, the tridentine mass, religion in Poland, the catholic tradition

Jest dziś truizmem stwierdzenie, że wraz z Soborem Watykańskim II rozpoczął się kompletnie nowy rozdział w historii Kościoła katolickiego. Istotne jednak pozostaje pytanie o jego wydźwięk i skutki dla wiary oraz obyczajów, a co za tym idzie dla samego Kościoła i tworzących go ludzi. Obok niegasnących zachwytyłów tzw. okresem posoborowym (lub też pejoratywnie: „posoborowiem”)¹ regularnie, a w ostatnich latach z coraz większą częstotliwością, pojawiają się głosy krytyki i sprzeciwu wobec przeprowadzonych reform i zmian. Tak np. na gruncie reform liturgicznych – które są najbardziej wyrazistym znakiem i przejawem wydarzeń eklezjalnych z ostatniego półwiecza² – nierzadko atakowane są już same ich założenia wykazujące niezasadność postulatów tzw. ruchu liturgicznego czy ruchu biblijnego oraz przeprowadzanych w drugiej połowie XX w. badań, które okazały się fałszywe, a na których opierano niektóre reformy³. „Powrót do korzeni liturgii chrześcijańskiej” okazuje się mitem⁴.

¹ Przykładem takiego zachwytyłu może być publikacja *Sakramenty Kościoła posoborowego*, red. H. Bogacki, S. Moysa-Rosochacki, Z. Perz, Kraków 1970.

² Wraz ze zmianą kultu (praktyka wiary) zmienia się również wiara, podobnie jak – w myśl Arystotelesa – czyny cnotliwe utwierdzają w cnocie, przeciwne zaś od niej oddalają. Ów proces wybrzmiewa w słynnym adagium „*lex orandi – lex credendi – lex vivendi*” (prawo wiary – prawem modlitwy – prawem życia). Zob. M. Davies, *Liturgiczne bomby zegarowe. Zniszczenie katolickiej wiary przez zmiany w katolickim kulcie*, tłum. T. Maszczyk, Warszawa 2004.

³ Najbardziej wyrazisty przykład stanowi tzw. Kanon Hipolita, na którym oparto II Modlitwę Eucharystyczną. W przystępny i popularnonaukowy sposób problem ten omawia M. Zachara, *O tym, że II Modlitwa eucharystyczna NIE JEST najstarszą modlitwą jaką mamy*, <http://www.liturgia.pl/blogi/Maciej-Zachara-MIC/O-tym-ze-II-Modlitwa-eucharystyczna-NIE-JEST-najstarsza-modlitwa-jaka-mamy.html>, [dostęp: 1.10.2016].

⁴ P.F. Bradshaw, *W poszukiwaniu początków kultu chrześcijańskiego*, tłum. P. Kaznowski, M. Koza, Kraków 2016.

Jak się więc okazuje długo wyczekiwane reformy, które w znacznej mierze wiązały się z przeobrażeniem ceremonialnych form kultu, przyjęto z ogromną euforią, towarzyszyły im jednak liczne nadużycia⁵. Szybko się jednak okazało, że – zwłaszcza we Francji – istnieją grupy wierne tradycyjnej doktrynie i obyczajom eklezjalnym⁶. Ich głos sprzeciwu spotkał się z lekceważeniem i dezaprobatą większości hierarchów oraz samej Stolicy Apostolskiej. Napięta sytuacja⁷ doprowadziła do rozłamu oraz ogłoszenia *motu proprio Ecclesia Dei* przez Jana Pawła II⁸. Wraz z *motu proprio Summorum Pontificum* Benedykta XVI również w Polsce grupy tzw. tradycji katolickiej zaczęły się dynamicznie rozwijać⁹. Jedną z konsekwencji tego procesu jest inicjacja interdyscyplinarnej debaty (publikacje, sympozja, konferencje, dyskusje internetowe i ideowe...) ¹⁰. Niniejszy tekst jest w zamierzeniu autora głosem możliwie neutralnym i pogładowym, poświęconym pewnym aspektom i zagadnieniom polskiego świata tzw. tradycji katolickiej. W swej pracy korzystam z literatury polskiej oraz zagranicznej, jak też własnej wiedzy i doświadczeń wynikających z wieloletniego zaangażowania w omawianą formę realizacji chrześcijańskiej *praxis*. Ponadto tekst ten jest opracowaniem przeglądowym i w znacznej mierze informacyjnym (z konieczności w znacznej mierze wybiórczym), nieroszczącym sobie miana pracy problematycznej.

⁵ M. Davies, op.cit.; idem, *Nowa Msza papieża Pawła*, tłum. T. Maszczyk, Warszawa 2014.

⁶ Historia tzw. ruchu Tradycji katolickiej jest dobrze udokumentowana. Liczne materiały znajdują się również w sieci internetowej. Najliczniejsze materiały są dostępne w języku francuskim, np. popularna praca P. Aulagnier, *La bataille de la messe 1969–2005*, Paris 2005. Polski czytelnik szczegółowe informacje może odnaleźć w tekstach publicystycznych zatytułowanych *Na żywej ziemi – katolicki tradycjonalizm we Francji przed powstaniem FSSPX*, <http://bdp.xportal.pl/?s=na+%C5%BCywej+ziemi>, [dostęp: 1.10.2016].

⁷ Mowa tu zwłaszcza o konsekracjach biskupich z 1988 r. dokonanych przez abp. M. Lefebvrea i abp. A. de Castro Mayera, które stały się momentem przełomowym i granicznym dla całego ruchu Tradycji katolickiej. Zob. np. H. Causidicus [pseudonim], *Ekskomunikowana Tradycja? Konsekracje biskupie arcybiskupa Lefebvrea*, Warszawa 2003.

⁸ P. Milcarek, *Między Mszą i Mszą*, „Christianitas” 2001, nr 9, s. 155–189.

⁹ K. Tyburowski, *Kontekst historyczno-kościelny dokumentu Benedykta XVI Summorum Pontificum*, „Resovia Sacra” 2009, nr 16, s. 71–102.

¹⁰ Zob. np. *Jedna wiara jedna Msza. Od Mszału Piusa V do Mszału Pawła VI*, red. Cz. Krakowiak, B. Migut, Lublin 2009 [materiały z sympozjum].

Garść statystyk

Regularne statystyki dotyczące sprawowania Mszy świętej w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego¹¹ (a tym samym rozwoju środowisk czy też duszpa-sterstw Tradycji katolickiej) w Polsce są prowadzone od 2007 r., co jest związane z publikacją motu proprio *Summorum Pontificum* Benedykta XVI (7 lipca 2007)¹². Początkowo dane były zbierane przed redakcją portalu „Nowy Ruch Liturgiczny”¹³ obecnie ich opracowywanie kontynuują redaktorzy portalu Stowarzyszenia Una Voce Polonia¹⁴. Oficjalne statystyki – sygnowane nazwiskiem M. Goli, prezesa Stowarzyszenia Una Voce Polonia¹⁵ – za lata 2007–2016 przedstawiają się następująco¹⁶:

Jak wyraźnie widać od ogłoszenia papieskiego dokumentu liczba miejsc, gdzie regularnie sprawuje się mszę świętą „trydencką” regularnie rośnie. Znaczący jest przy tym fakt, że już w momencie ogłoszenia motu proprio *Summorum Pontificum* w Polsce istniało pięć miejsc z regularną Mszą świętą sprawowaną w klasycznym rycie rzymskim. Pierwotnie grupy (mniej lub bardziej stabilne) w skali kraju organizowały się głównie poprzez Internet (fora i grupy dyskusyjne) – czego świadectwem są istniejące do dzisiaj portale i fora¹⁷.

¹¹ Nomenklatura wprowadzona przez motu proprio Benedykta XVI *Summorum Pontificum* z dnia 7 lipca 2017 r., art. 1. Inne funkcjonujące potocznie nazwy: msza trydencka, msza wszechczasów, msza św. Jana XXIII, msza w klasycznym rycie rzymskim i inne.

¹² W tekście nie biorę pod uwagę działalności Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X [FSSPX], które w Polsce jest obecne od 21 lat. Trudno znaleźć możliwie obiektywne i szerokie studium na ten temat, które nie byłoby nacechowane faworyzacją jednej ze stron głównego konfliktu. Wiele tekstów zostało opublikowanych m.in. w piśmie Bractwa [FSSPX] „Zawsze Wierni” (obecnie dwumiesięcznik, do tej pory wydano prawie 200 numerów) czy w książkach wydawnictwa Te Deum [<http://www.tedeum.pl/>] prowadzonego przez Bractwo [FSSPX] oraz w prasie katolickiej („Znak”, „List”, „Gość Niedzielny”, etc., np. <http://gosc.pl/wyszukaj/wyrazy?q=lefebry%C5%9Bci>, [dostęp: 2.10.2016].

¹³ <http://www.nowyruchliturgiczny.pl/>.

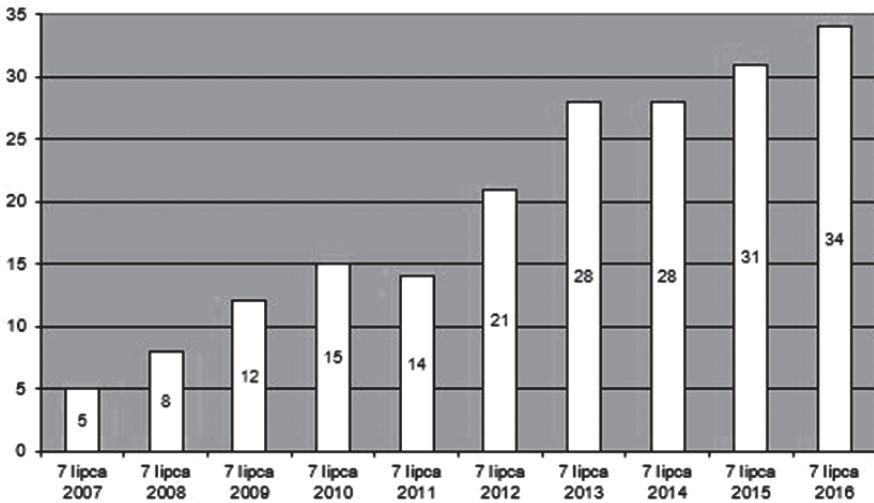
¹⁴ <http://www.unacum.pl/search/label/statystyki>.

¹⁵ Polski oddział stowarzyszenia (członek Międzynarodowej Federacji Una Voce utworzonej 8 stycznia 1967 r.; strona internetowa: <http://www.fiuv.org/>) pierwotnie został założony w 1999 r. w Poznaniu. Po kilku latach Stowarzyszenie obumarło. Zostało reaktywowane w Warszawie w 2011 r.

¹⁶ Dane są aktualizowane na bieżąco w interaktywnej bazie informacji Stowarzyszenia Una Voce Polonia *Summorum Pontificum w Polsce – kościoły z Mszą trydencką*, <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1DWGjoiPcz4dm81CVq7CpCrDUM4A>, [dostęp: 2.10.2016].

¹⁷ Mowa zwłaszcza o portalu „Fidelitas” [<http://www.fidelitas.pl/>] oraz forum „Krzyż”

Innym wartym odnotowania wydarzeniem, jest fakt utworzenia właśnie w Polsce (konkretnie: w Rzeszowie Duszpasterstwa Tradycji Łacińskiej w Diecezji Rzeszowskiej¹⁸) pierwszego w Europie duszpasterstwa, które z nadania biskupa zostało upoważnione do sprawowania mszy trydenckiej raz w miesiącu oraz w razie potrzeby pozostałych sakramentów w ich nadzwyczajnej formie (tj. wg ksiąg liturgicznych z 1962 r.). Było to pierwszego tego typu duszpasterstwo w Polsce i prawdopodobnie również w Europie¹⁹. Taki obrót spraw jest mniej zaskakujący biorąc pod uwagę stopień religijności, która od lat jest największa

Wykres 1. Liczba miejsc w Polsce z regularnie celebrowaną niedzielą mszą w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego.

Źródło: oprac. M. Gola, <http://www.unacum.pl/2016/07/koscioy-z-tradycyjna-msza-w-polsce.html>

[<http://krzyz.nazwa.pl/forum/>]. Wiele informacji jest rozrzuconych również na stronach prowadzonych pod auspicjami FSSPX, stron innych wspólnot kościelnych sprawujących liturgię w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego (Instytut Dobrego Pasterza [IBP], Bractwo Kapłańskie św. Piotra [FSSP]) oraz stronach prowadzonych przez członków duszpasterstw i wiernych uczestniczących w mszach trydenckich.

¹⁸ Aktualna strona internetowa: <http://trads.blogspot.com/>

¹⁹ Pierwsza msza trydencka w Rzeszowie została odprawiona w 2000 r. Zob. S. Dronka, *Jubileusz 10-lecia powrotu tradycyjnej liturgii do Diecezji Rzeszowskiej* (12.7.2010) <http://www.nowyruchliturgiczny.pl/2010/07/jubileusz-10-lecia-powrotu-tradycyjnej.html>, [dostęp: 2.10.2016].

w województwie podkarpackim²⁰ (zaś Polska jest jednym z najbardziej religijnych krajów w Europie²¹).

Dla rozwoju duszpasterstw tradycji (jak określa się formalne i nieformalne środowiska ludzi przywiązanych do mszy świętej trydenckiej) niezwykle ważne są powołania kapłańskie. Z jednej strony zapewniają one ciągłość sakramentalną i administracyjną z drugiej – są ważnym w oczach hierarchów świadectwem owocności i zasadności funkcjonowania odnośnych wspólnot w strukturach diecezjalnych. Jak pokazują statystyki regularnie od kilku lat w seminariach wspólnot kościelnych o w pełni uregulowanych statusie kanonicznym formuje się kilkunastu Polaków (obecnie 6 we Francji, 5 w Niemczech, 1 w Ameryce Północnej i 1 we Włoszech)²².

Aktualnie w Polsce funkcjonuje 37 duszpasterstw lub zorganizowanych grup wiernych, dla których wspólnym mianownikiem jest sprawowanie liturgii „tradycyjnej”, każde z nich posiada stronę internetową²³.

Rys działalności intelektualnej

Ruch tradycjonalistyczny na świecie, w tym również w Polsce, od początku jest związany z intelektualistami. Filozofowie, uczeni, humaniści są nierzadko *spiritus movens* lokalnych grup i stowarzyszeń. Na Wyspach Brytyjskich będzie

²⁰ Zob. np. A. Janik, *Najbardziej religijnym regionem w Polsce jest... Podkarpacie* (12.1.2016), <http://www.nowiny24.pl/wiadomosci/podkarpacie/art/9280577,najbardziej-religijnym-regionem-w-polsce-jest-podkarpacie,id,t.html>, [dostęp: 2.10.2016]; R. Boguszewski, *Religia i religijność Polaków w zmieniającym się społeczeństwie*, <http://www.kulturaswiecka.pl/node/18>, [dostęp: 2.10.2016], gdzie czytamy m.in.: „Według własnych deklaracji, stosunkowo najczęściej w praktykach religijnych biorą udział mieszkańcy Podkarpacia (84,4% z nich twierdzi, że uczestniczy w mszach lub nabożeństwach przynajmniej raz w tygodniu) (...)”.

²¹ A. Petrowa-Wasilewicz, *Religijność w Polsce* (21.5.2016), https://ekai.pl/wydarzenia/temat_dnia/x99954/religijnosc-w-polsce/, [dostęp: 2.10.2016].

²² Najnowsze dane pochodzą z 20 października 2015 r.: M. Gola, *Polacy w tradycyjnych seminariach*, <http://www.unacum.pl/2015/10/polacy-w-tradycyjnych-seminariach.html>, [dostęp: 4.10.2016]. Należy zauważyć, że choć liczba alumnów utrzymuje się na stałym poziomie, to ich rotacja jest zauważalna. Docelowo po święceniach polscy neoprezbiterzy są kierowani do swojego ojczystego kraju. Obecnie w Polsce – oprócz FSSPX – swoje struktury posiada FSSP (Kraków, <http://fssp.pl/>) i IBP (Białystok, <http://pastorbonus.pl/>) oraz <http://bialystok.tradycjakatolicka.pl/>).

²³ Informacja za: <http://www.unacum.pl/p/duszpasterstwa-tradycyjne.html>, [dostęp: 4.10.2016].

to np. Agata Christie²⁴, we Francji Jean Madiran²⁵, w Polsce Marek Jurek²⁶ czy Paweł Milcarek²⁷. Ten ostatni jest współzałożycielem i wieloletnim redaktorem naczelnym „Christianitas”²⁸ jednego z najbardziej poważanych, wpływowych i opiniotwórczych „tradycjonalistycznych” pism ostatnich lat wydawanych nieprzerwanie od 1999 r. (jako dwumiesięcznik lub – obecnie również – kwartalnik). W piśmie poruszane są sprawy o tematyce liturgicznej, społecznej, politycznej oraz ideowej (cywilizacja chrześcijańska). Regularnie publikowane są również tłumaczenia referencyjnych tekstów (i/lub) autorów ważnych dla ruchu Tradycji katolickiej na świecie.

Skierowane do węższego grona odbiorców, jednakże otwarte na nurty tradycjonalistyczne, jest pismo Klubu Zachowaczo-Monarchistycznego „Pro Fide Rege et Lege” wydawane nieprzerwanie od 1988 r.²⁹

Ponadto w latach 1994–1988 ukazywało się pismo „Nova et Vetera”³⁰, wydawanego pod auspicjami poznańskiego środowiska Tradycji katolickiej. W wydawnictwo zaangażowane było ówczesne Stowarzyszenie Una Voce Polonia, zaś sekretarzem pisma był Jan F. Libicki³¹. Ukazało się siedem numerów, w których publikowany teksty dotyczące wachlarza spraw szeroko pojętej Tradycji katolickiej. Pismo – w dużo bardziej popularnej formie (wywiady, informacje, krótkie teksty informacyjne i historyczne, omówienia doktrynalne, fragmenty dokumentów etc.) – zostało wznowione przez Centrum Kultury

²⁴ To rangi legendarnej urosło wydarzenie nazywane indultem Agaty Christie. Papież Paweł VI miał udzielić Anglii w 1971 r. indultu na odprowadzenie mszy trydenckiej bez zezwolenia biskupa ze względu na podpis pisarki pod petycją skierowaną bezpośrednio do Ojca Świętego.

²⁵ Zmarły w 2003 r. katolicki pisarz i intelektualista, tomista. Był założycielem znanego miesięcznika „Itinéraires”, jak też współzałożycielem i do śmierci redaktorem naczelnym obecnego w debacie publicznej we Francji tradycjonalistycznego dziennika „Présent”.

²⁶ Poseł i polityk, parlamentarzysta, Marszałek Sejmu V kadencji, prezes Prawicy Rzeczypospolitej. Strona domowa: <http://www.marekjurek.pl/>

²⁷ Filozof, historyk i publicysta, stypendysta Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu i Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, wieloletni wykładowca w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej UKSW, były dyrektor i redaktor naczelny II Programu Polskiego Radia, autor serii podręczników do historii *Przez tysiąclecia i wieki*, wreszcie założyciel i redaktor kwartalnika „Christianitas”.

²⁸ Strona domowa: <http://christianitas.org/>

²⁹ Strona domowa: <http://profide.info/>

³⁰ J. Blutoir [pseudonim], *Nova et Vetera*, <http://jacquesblutoir.blogspot.com/2009/09/nova-et-vetera.html>, [dostęp: 6.10.2016].

³¹ Polski polityk i historyk, poseł na Sejm V i VI kadencji, senator VIII i IX kadencji.

i Tradycji Wiedeń 1683 (pierwotnie: Instytut Summorum Pontificum). Do tej pory (od 2009 r.) ukazało się 15 numerów pisma (różnorodna regularność)³².

Nie sposób nie wspomnieć o piśmie FSSPX „Zawsze Wierni” wydawanym z różną częstotliwością (obecnie dwumiesięcznik) od ponad 20 lat. Jak czytamy na stronie macierzystej jest to periodyk „przedstawiający tradycyjną naukę Kościoła na temat wiary i moralności; zawiera też liczne artykuły z zakresu apologetyki, liturgiki, historii etc. Wiele miejsca poświęca aktualnym wydarzeniom w życiu Kościoła, zwłaszcza z zakresu tzw. ekumenizmu, konfrontując je z nauczaniem Magisterium katolickiego: orzeczeniami Soborów i papieży”³³. Wiele tekstów jest dostępnych za darmo online.

Warty odnotowania jest fakt powołania do życia w ostatnich latach kilku fundacji prowadzących również działalność wydawniczą. Oprócz wyżej wspomnianych będzie to np. Fundacja św. Grzegorza Wielkiego³⁴ trudniąca się publikacją dzieł abp. F.J. Sheena czy Księgarnia Katolicka Sanctus z bogatą ofertą książkową i multimedialną³⁵.

Niewątpliwie najprężniej działającą organizacją jest Stowarzyszenie Kultury Chrześcijańskiej im. Ks. Piotra Skargi (Instytut im. Ks. Piotra Skargi)³⁶, wydawca m.in. magazynu „Polonia Christiana”³⁷ – nowoczesnego pisma o wielotysięcznym nakładzie publikowanego od 2008 r. jako dwumiesięcznik. Stowarzyszenie prowadzi również popularny portal „PCh24.pl”³⁸ osiągający milion odwiedzin miesięcznie.

Wszystkie wymienione inicjatywy i przedsięwzięcia charakteryzują się krytycznym podejściem do nowożytnych wzorców cywilizacyjno-kulturowych (jak np. kultura śmierci, ateizm, liberalizm, postmodernizm i zakorzenieniem w polu tradycyjnych idei chrześcijańskich – religijnych, politycznych i intelektualnych. Nierzadkie są odwołania do dawnych i współczesnych myślicieli wiodących prądów teoretycznych tradycyjnego katolicyzmu: św. Tomasza z Akwinu, Plinio Corrêa de Oliveira, abp. Marcela Lefevbre’a, Roberto de Mattei, Josepha

³² Pismo – a raczej biuletyn – nie posiada strony domowej, nie jest też rozprowadzane i dystrybuowane w żaden oficjalny sposób. Informacje o kolejnych numerach są publikowane na stronie internetowej wydawcy oraz stronach zaprzyjaźnionych.

³³ http://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/

³⁴ <http://grzegorzwielni.pl/>

³⁵ <http://sanctus.pl/>

³⁶ Strona domowa: <http://www.piotrskarga.pl/>

³⁷ Strona domowa: <http://www.epch.poloniachristiana.pl/>

³⁸ <http://www.pch24.pl/>

Ratzingera, Michaela Daviesa i wielu innych, których dzieła są publikowane w języku polskim.

Można w końcu uznać, że wielką siłą (nie tylko) polskiego tradycjonalizmu są prywatne strony i blogi internetowe o różnym poziomie zawartości merytorycznej³⁹. Jednym z najpoczytniejszych i treściowo najlepszych portali był „Nowy Ruch Liturgiczny”⁴⁰ skupiający się szczególnie – jak sama nazwa wskazuje – na tematyce liturgicznej⁴¹.

Polska zawsze wierna?

Odpowiadając na tytułowe pytanie należy w pierwszej kolejności zaznaczyć, że spustoszenie⁴² jakie dokonało się po Soborze Watykańskim II, zwłaszcza na zachodzie Europy, nie dotknęło Polski – z dwóch zasadniczych względów. Pierwszym z nich był umiarkowany konserwatyzm Prymasa Tysiąclecia kardynała Stefana Wyszyńskiego⁴³, drugim zaś sytuacja geopolityczna (a więc okupacja, komunizm i socjalizm) wywołująca – wbrew swym założeniom – wzrost religijności Polaków. Na gruncie praktycznym: o ile obecnie świątynie w Polsce są zadbane i sprawuje się w nich kult, o tyle w Europie Zachodniej, np. we Francji, świecą one pustkami i są często zaniedbane. Biorąc pod uwagę przytoczone fakty zrozumiała staje się siła „tradycjonalistycznej” reakcji we Francji oraz niechęć kleru oraz hierarchów do tzw. środowisk Tradycji katolickiej (również w Polsce, jednakże na nieco innym podłożu – braku takich potrzeb dla ekspresji wiary). Przestrzeń wiary w Polsce zachowuje pewną nieprzerwaną ciągłość z poprzednimi (również przedsoborowymi) dziesięcioleciaми (czego wyrazem są np. nabożeństwa ludowe, sprawowane również przy przydrożnych kapliczkach) – na Zachodzie zerwanie z tradycjami (Tradycją) jest widoczne gołymi okiem – co sprawia, że tematyka kryzysu w Kościele jest postrzegana jako problem istniejący gdzieś obok nas, a więc niewymagający podejmowania działań „prozdrowotnych”.

³⁹ Jako przykład podam „Rzymskiego Katolika”: <http://rzymski-katolik.blogspot.com/>

⁴⁰ <http://www.nowyruchliturgiczny.pl/>

⁴¹ Treści na portalu były publikowane regularnie do końca 2013 r. Od 2014 r. zamieszczane sporadycznie treści mają charakter informacyjny.

⁴² Termin użyty przez D. von Hildebranda, *Spustoszona winnica*, tłum. T.G. Pszczółkowski, Warszawa 2003.

⁴³ Zob. np. P. Milcarek, *Prymas i ruch liturgiczny*, „Teologia Polityczna Co Tydzień” 2016, nr 8, <http://www.teologiapolityczna.pl/pawel-milcarek-prymas-i-ruch-liturgiczny-tpct-8->, [dostęp: 6.10.2016].

Inną kwestią jest to, że nie sposób w dzisiejszych warunkach odtworzyć sytuacji sprzed kilkudziesięciu lat – byłby to przejaw sentymentalizmu i archeologizmu czy też muzealnictwa (tj. pragnienia odtworzenia każdego detalu z pedantyczną wręcz dokładnością) i/lub przejaskrawionego estetyzmu⁴⁴. Tak więc, mimo tego iż na ziemiach polskich msza trydencka sprawuje się regularnie i najprawdopodobniej nieprzerwanie (w mniej lub bardziej publicznej otoczce), to należy uznać, że w obecnej, nieco chaotycznej, sytuacji, trudno jest jednoznacznie i obiektywnie określić tożsamość społeczno-kulturowo-religijną ruchu Tradycji katolickiej. Niemniej działa on w szerszej perspektywie narodo-wo-chrześcijańskiej, która dopóty będzie „wierna”, dopóki będzie zakorzeniona w T/tradycji. To ona w znacznej mierze konstytuuje tożsamość.

Bibliografia

- Aulagnier P., *La bataille de la messe 1969–2005*, Paris 2005.
- Benedykt XVI, *Summorum Pontificum* z dnia 7 lipca 2017 r. [motu proprio].
- Bradshaw P.F., *W poszukiwaniu początków kultu chrześcijańskiego*, tłum. P. Kaznowski, M. Koza, Kraków 2016.
- Causidicus H. [pseudonim], *Ekskomunikowana Tradycja? Konsekracje biskupie arcybiskupa Lefebvre’a*, Warszawa 2003.
- Davies M., *Nowa Msza papieża Pawła*, tłum. T. Maszczyk, Warszawa 2014.
- Davies M., *Liturgiczne bomby zegarowe. Zniszczenie katolickiej wiary przez zmiany w katolickim kulcie*, tłum. T. Maszczyk, Warszawa 2004.
- Hildebrand D. von, *Spustoszona winnica*, tłum. T.G. Pszczółkowski, Warszawa 2003.
- Jedna wiara jedna Msza. Od Mszału Piusa V do Mszału Pawła VI*, red. Cz. Krakowiak, B. Migut, Lublin 2009
- Milcarek P., *Między Mszą i Mszą*, „Christianitas” 2001, nr 9, s. 155–189.
- Sakramenty Kościoła posoborowego*, red. H. Bogacki, S. Moysa-Rosochacki, Z. Perz, Kraków 1970.
- Tyburowski K., *Kontekst historyczno-kościelny dokumentu Benedykta XVI Summorum Pontificum*, „Resovia Sacra” 2009, nr 16, s. 71–102.

Netografia

- Blutoir J. [pseudonim], *Nova et Vetera*, <http://jacquesblutoir.blogspot.com/2009/09/nova-et-vetera.html>
- Boguszewski R., *Religia i religijność Polaków w zmieniającym się społeczeństwie*, <http://www.kulturaswiecka.pl/node/18>

⁴⁴ Liturgicznie jest to niemożliwe, choćby ze względu na zmiany w organizacji hierarchii kościelnej czy wyrobnictwa paramentów liturgicznych, a także – co być może najbardziej istotne – mentalności eklezjalnej, której nie sposób zmienić publikacją jednego czy drugiego dokumentu.

- Dronka S., *Jubileusz 10-lecia powrotu tradycyjnej liturgii do Diecezji Rzeszowskiej* (12.7.2010), <http://www.nowyruchliturgiczny.pl/2010/07/jubileusz-10-lecia-powrotu-tradycyjnej.html>
- Gola M., *Polacy w tradycyjnych seminariach*, <http://www.unacum.pl/2015/10/polacy-w-tradycyjnych-seminariach.html>
- Janik A., *Najbardziej religijnym regionem w Polsce jest... Podkarpacie* (12.1.2016), <http://www.nowiny24.pl/wiadomosci/podkarpacie/art/9280577,najbardziej-religijnym-regionem-w-polsce-jest-podkarpacie,id,t.html>
- Milcarek P., *Prymas i ruch liturgiczny*, „Teologia Polityczna Co Tydzień” 2016, nr 8, <http://www.teologiapolityczna.pl/pawel-milcarek-prymas-i-ruch-liturgiczny-tpct-8-Na-zyznej-ziemi-katolicki-tradycjonalizm-we-Francji-przed-powstaniem-FSSPX>, <http://bdp.xportal.pl/?s=na+%C5%BCyznej+ziemi>
- Petrowa-Wasilewicz A., *Religijność w Polsce* (21.5.2016), https://ekai.pl/wydarzenia/temat_dnia/x99954/religijnosc-w-polsce/
- Zachara M., *O tym, że II Modlitwa eucharystyczna NIE JEST najstarszą modlitwą jaką mamy*, <http://www.liturgia.pl/blogi/Maciej-Zachara-MIC/O-tym-ze-II-Modlitwa-eucharystyczna-NIE-JEST-najstarsza-modlitwa-jaka-mamy.html>.

- **Bartłomiej K. Krzych** – Uniwersytet Rzeszowski, student filozofii. Zainteresowania: (meta) fizyka, filozofia przyrody, teologia (szkoła rzymska), historia kultu chrześcijańskiego (zwłaszcza liturgia papieska), ogólnie: najszerszej jak to tylko możliwe rozumiane pojęcie bytu.

Kontakt: bartlomiejkk@gmail.com